

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب شناسی «طب اسلامی»

دکتر زهره اخوان مقدم

سید مجید نبوی

رضا مرادی سحر

سرشناسه : اخوان مقدم، زهره، ۱۳۴۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : کتابشناسی طب اسلامی/ زهره اخوان مقدم، مجید نبوی، رضا
 مرادی سحر.
 مشخصات نشر : تهران: انتشارات ایران، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۱۳۲ ص. ۵/۳۱×۵/۱۲، ۵ س.م.
 شابک : 978-600-434-027-4
 وضعیت فهرست : فیبا
 نویسی :
 موضوع : پزشکی اسلامی-- کتابشناسی
 موضوع : Medicine, Islamic-- Bibliography*
 موضوع : پزشکی سنتی-- کتابشناسی
 موضوع : Traditional medicine-- Bibliography
 ش. سه افزوده : نبوی، سیدمجید، ۱۳۶۶ -
 سنایب افزوده : مرادی سحر، رضا، ۱۳۶۵ -
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۵۶۴۵۸۲ ۳۷۱۳/الف
 رده بندی دیوید : ۶۱/۱۶
 شماره : ۳۳۳۳۳۱
 کتابشناسی علم

شناسنامه کتاب

نام کتاب : زهره اخوان مقدم - مجید نبوی - رضا مرادی سحر
 مؤلف : کتابشناسی طب اسلامی
 ناشر : انتشارات دانشگاه ایران
 مدیریت انتشارات : روح الله گلستانی
 نوبت چاپ : اول/ ۱۳۹۵
 مسئول امور نشر : محمد رسول نصرتی
 چاپ و صحافی : ...
 قیمت : ۷۵۰۰ ریال
 شمارگان : ...
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۴-۰۲۷-۴

مرکز پخش :

نشانی : تهران، میدان بهارستان، خیابان ایران، خیابان فیاض بخش، کوچه رفاه، پلاک ۲

تلفن : ۰۹۱۲۱۳۸۳۷۱۸-۵۵۹۰۰۵۴۰-۳۶۸۳۱۵۲۵-۳۳۵۵۶۵۷۱

فروشگاه اینترنتی کتاب پایابوک : www.payabook.com

فهرست

۵	 مقدمه
۱۱	 ۱. کتاب‌هایی که با غیر حروف الفبا شروع می‌شوند
۱۷	 ۲. کتاب‌هایی که با حرف «آ» شروع می‌شوند
۱۹	 ۳. کتاب‌هایی که با حرف «الف» شروع می‌شوند
۳۴	 ۴. کتاب‌هایی که با حرف «ب» شروع می‌شوند
۴۲	 ۵. کتاب‌هایی که با حرف «پ» شروع می‌شوند
۴۳	 ۶. کتاب‌هایی که با حرف «ت» شروع می‌شوند
۵۱	 ۷. کتاب‌هایی که با حرف «ث» شروع می‌شوند
۵۲	 ۸. کتاب‌هایی که با حرف «ج» شروع می‌شوند
۵۴	 ۹. کتاب‌هایی که با حرف «ح» شروع می‌شوند
۵۵	 ۱۰. کتاب‌هایی که با حرف «خ» شروع می‌شوند

۱۱. کتاب‌هایی که با حرف «خ» شروع می‌شوند..... ۵۷
۱۲. کتاب‌هایی که با حرف «د» شروع می‌شوند..... ۵۹
۱۳. کتاب‌هایی که با حرف «ذ» شروع می‌شوند..... ۶۵
۱۴. کتاب‌هایی که با حرف «ر» شروع می‌شوند..... ۶۶
۱۵. کتاب‌هایی که با حرف «ز» شروع می‌شوند..... ۷۰
۱۶. کتاب‌هایی که با حرف «س» شروع می‌شوند..... ۷۱
۱۷. کتاب‌هایی که با حرف «ش» شروع می‌شوند..... ۷۴
۱۸. کتاب‌هایی که با حرف «ص» شروع می‌شوند..... ۷۸
۱۹. کتاب‌هایی که با حرف «ض» شروع می‌شوند..... ۷۹
۲۰. کتاب‌هایی که با حرف «ط» شروع می‌شوند..... ۸۰
۲۱. کتاب‌هایی که با حرف «ع» شروع می‌شوند..... ۹۶
۲۲. کتاب‌هایی که با حرف «ف» شروع می‌شوند..... ۹۷
۲۳. کتاب‌هایی که با حرف «ق» شروع می‌شوند..... ۱۰۰
۲۴. کتاب‌هایی که با حرف «ک» شروع می‌شوند..... ۱۰۳
۲۵. کتاب‌هایی که با حرف «گ» شروع می‌شوند..... ۱۰۷
۲۶. کتاب‌هایی که با حرف «م» شروع می‌شوند..... ۱۰۹
۲۷. کتاب‌هایی که با حرف «ن» شروع می‌شوند..... ۱۱۱
۲۸. کتاب‌هایی که با حرف «و» شروع می‌شوند..... ۱۲۱
۲۹. کتاب‌هایی که با حرف «ه» شروع می‌شوند..... ۱۲۲
۳۰. کتاب‌هایی که با حرف «ی» شروع می‌شوند..... ۱۲۳

مقدمه

انسان از رویه جسمانی و روحانی تشکیل شده، که روح متعالی او از عالم ملکوت نشأت گرفته و جسم متسافل او از خاک برخاسته است. هر دو باید سلامت باشند تا در مجموع به سر کمال به او کمک کنند. سلامتی حالتی است جامع که هم خود انسان را بر بر می گیرد، و هم نحوه ارتباط او را با جهان اطراف. سلامتی روح، اگر چه مهمتر است ولی جسم بیمار، روح را نیز کسل و خسته نموده و از «عبادت» که هدف خلقت اوست باز می دارد. امام امیرالمؤمنین (ع) در این باب می فرماید: فو علی حدیثک جوارحی: بارها! اعضا و جوارح مرا در راه خدمت خودت قوی گردان. انسان ها از همان آغاز، در پی تغذیه خوب، و زندگی مناسب بودند، چه سلامتی را دوست می داشتند و از رنج و درد و بیماری بیزار بودند. از همان آغاز در پی دارو و درمان برای بیماران خود بودند تا آنها را از نابودی بربانند. لذا علم طب روز به روز پیشرفت کرد. مردان الهی نیز در همین راستا، به سلامتی روح ها اهمیت می دادند و در این راه گام بر می داشتند. در علوم

پیشین، طب بخشی از حکمت بود و لذا طبیب را حکیم می‌گفتند اما به مرور زمان و با گسترش علوم، مرزهای بین آنها روشن و تخصص‌ها متمایز شدند. طب قدیم بر اساس اطباع چهارگانه آدمی، بنا نهاده شده بود. ایشان جهان را برگرفته از چهار ماده: آتش، هوا، خاک، و آب می‌دانستند که طبع هر گرویی از سارها علاوه بر دارا بودن همه مواد، به یکی از این چهار ماده بیشتر متمایل بوده است. مزاج‌هایی که به آتش گرایش دارند را صفرآوری، به هوا را دموی، به خاک را سخی، و به آب را بلغمی می‌نامیدند و سلامتی انسان‌ها را در گرو تعادل این چهار عنصر می‌دانستند. بالطبع، بیماری‌ها هم در عدم تعادل این مواد معنا می‌شدند؛ نیز در طب قدیم، محیط زندگی در ایجاد بیماری تاثیرگذار بود، و نوع درمان را متفاوت می‌ساخت. فی‌المثل درمان یک بیماری مشابه، در دو شخصی که یکی در محیط خشک و دیگری در محیط مرطوب زندگی می‌کردند متفاوت بود. آنچه اکنون طب سنتی می‌نامیم، عبارت از همین نوع درمان است.

پس از آن طب کلاسیک به وجود آمد که اگر چه در زمینه‌ها بسیار پیشرفت نمود، ولی در برخی موارد کمبود داشت. اول اینکه اساس این طب بر نیازهای مادی بدن بنا شده که عبارت است از پروتئین و ویتامین و ... نیز بر مشاهدات و محسوسات؛ لذا عوامل غیر مادی که تأثیر فراوانی در سلامتی دارند، مغفول می‌مانند. دوم اینکه نگاه این نوع طب، معمولاً

شخص محور است یعنی فقط به بیمار توجه می‌کند، و لذا از محیط زندگی او و تأثیر شگرف آن بر بیماری و سلامتی شخص غافل می‌شود چون یانه‌های، آن کلیشه‌ای و قالبی است. بعلاوه در حوزه جسم انسان نیز نگاه جانی دارد، بدین معنا که بخشی از جسم را اگر چه از بیماری رها می‌کند، ولی بخش‌های دیگر را درگیر مشکلات می‌نماید.

پس اگر در اسلام طب جامع یا «طب اسلامی» بوجود آمد که ملاحظه ارتباط دقیق بُعد مادی و معنوی بشر را می‌نماید و به ارتباط او با جهان هستی، و نیز جهان اسرار و معنوی توجه دارد. در طب اسلامی فقط سلامتی غذا از جهت میکروب‌ها، و مشتمل بودن آن بر مواد لازم برای بدن، مورد توجه قرار نمی‌گیرد بلکه حلال بودن آن نیز در ایجاد تداوم سلامتی مهم تلقی می‌شود. از جسم گذشته، در طب اسلامی به سلامتی روح نیز توجه فراوانی شده و مثلاً داشتن دوست خوب یا شرکت در مجلس علمی نیز ابزاری برای سلامتی شمرده شده‌اند. در طب اسلامی به این نکات توجه فراوانی شده و با استناد به آیات قرآن، لزوم توجه به غذا گوشزد می‌شود آنجایی که در آیه ۲۴ سورة مبارکه «عبس» می‌فرماید: فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ: یعنی انسان می‌بایست به طعامی که می‌خورد دقت و توجه داشته باشد. در تفسیر انمه علیهم السلام ذیل این آیه بر لزوم دقت هم در غذای جسم و هم در غذای روح تأکید شده است. زیرا طب اسلامی این باور را ترویج می‌کند که غذای

حرام، هم توانائی‌های جسمی و روحی انسان را تغییر می‌دهد، و هم باورهای او را می‌تواند عوض کند. از همین روست که به عنوان نمونه می‌بینیم در صحنة کربلا، لشکر یزید و عمر سعد، هم نماز می‌خوانند و هم روزه می‌گیرند و حتی نماز شب می‌خوانند، ولی در نوع عملکرد، به راه خطا می‌روند و امام حسن (ع) علت این رفتار غلط را «پر شدن شکم‌های آنان از حرام» می‌داند. طب اسلامی از زمان ایجاد نطفه، بلکه از قبل آن، دستورات اکید در نوع تعده و آیین، نیز نوع عملکرد آنها دارد و همه این موارد را در سلامت روح و جسم برادر دخیل می‌داند. طب اسلامی به سوی تعادل اجزاء انسان گام بر می‌دارد و معتقد است اگر تعادل گرمی و سردی در سنین مختلف رعایت شود، زیست انسان آسای خواهد بود و اعتدال، جاودانگی می‌آورد. لذا عمر حضرت نوح، و عمر امام زکریا (ع)، موضوعی خارق عادت نیست و ترجیه علمی دارد.

ایجاد طب اسلامی با فرمایشات پیامبر اکرم و ائمه علیهم‌السلام بوده و نکاتی که ایشان فرموده‌اند، در کتب مختلف ثبت شده است. برخی دیگر دست به توضیح و شرح این فرمایشات زده، و برخی به مقایسه آنها با طب سنتی و یا طب کلاسیک پرداخته‌اند. برخی به بُعد جسمی این طب بیشتر توجه نشان داده و برخی دیگر، بعد غیر مادی آن را حوزه مطالعه و تألیف خویش قرار داده‌اند و به این ترتیب کتاب‌های فراوانی در حوزه طب

اسلامی به وجود آمده است. ولی این بدان معنا نیست که کار تحقیق و تألیف در این حوزه به پایان رسیده است. نوشتار حاضر به معرفی این منابع با تفکیک حروف الفبا پرداخته است تا پیشینه محققان را در این موضوع، فراهم نماید. در هر پژوهشی اگر بخواهد اولاً نوآوری داشته، و ثانیاً دچار اداهای بیهوده و نوازی کاری و تکرار نشود، اطلاع از مطالعات پیشین برای پژوهشگر ضروری است. نماینده امیرالمؤمنین (ع) در این باب در حکمت ۱۷۳ می‌فرماید: «مَنْ اسْتَقْبَلَ وَجْهَ الْآرَاءِ عَرَفَ مَوَاقِعَ الْخَطَا؛ کسی که از نظرات دیگران استقبال کند، موار خطا را می‌شناسد. لذا محقق باید ابتدا از مطالعات پیشین باخبر شود. هر مودی که نیاز به اصلاح یا پژوهش مجدد داشت اقدام کند، و هر مودی که غول مانند بود، به بؤته تحقیق بسپارد. اینک به ترتیب ۶۵۲ کتاب را معرفی می‌نماید. در هر یک نام نویسنده، سال چاپ، و انتشارات آن نیز ضمیمه خواهد شد. لازم به ذکر است که چون برخی کتاب‌ها به فارسی بوده ولی عنوان عربی دارند، ردالمکس، لذا از تفکیک کتب فارسی و عربی صرف نظر شد. نیز قابل توجه این است که منابع در پی آمده، منابع چاپ شده و موجود تا سال ۱۳۹۳ می‌باشند. لذا از معرفی منابع غیر موجود، یا نسخ خطی، که در دسترس پژوهشگران نیست، اجتناب شده است، زیرا با غرض این نوشتار، منافات دارد.